

DOI: 10.33270/05257004.26
УДК 343.35:347.78

ФЕДОСЄЄВА Карина*

ад'юнкт кафедри кримінального права Національної академії внутрішніх справ
м. Київ, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0009-0000-5844-1317>

Надмірна криміналізація порушень авторського та суміжних прав: кримінально-правовий аспект

Анотація. Проаналізовано проблеми кримінально-правового захисту авторського права та суміжних прав у контексті пошуку балансу між необхідністю охорони інтелектуальної власності й ризиками надмірної криміналізації суспільних відносин. Окреслено сучасний стан законодавства України, порівняно його з європейськими й міжнародними підходами, виокремлено основні проблеми, що виникають у практиці кваліфікації правопорушень, зауважено на тенденції посилення кримінальної відповідальності. Обґрунтовано, що надмірне використання кримінально-правових засобів без належного урахування принципу пропорційності може призвести до обмеження прав і свобод особи, що своєю чергою суперечить засадам демократичного суспільства та міжнародним стандартам у сфері захисту прав людини. Запропоновано авторське бачення шляхів удосконалення кримінально-правових механізмів із метою забезпечення балансу між охороною авторських прав і дотриманням основоположних свобод. Метою дослідження є виявлення проблем правозастосування у сфері кримінально-правового захисту авторського права, аналіз чинної редакції ст. 176 Кримінального кодексу України, а також визначення напрямів удосконалення кримінально-правових механізмів з огляду на принцип пропорційності та європейські стандарти. Методологічну основу становлять загальнонаукові (аналіз, синтез, індукція, дедукція) та спеціально-правові (системний, формально-юридичний, порівняльно-правовий) методи, що дали змогу комплексно дослідити проблематику. У результаті виявлено прогалини чинного законодавства, які ускладнюють ефективне притягнення до відповідальності за цифрові правопорушення, здійснено порівняльний аналіз із зарубіжними підходами, визначено позитивні новели й суперечливі аспекти запропонованої кодифікації. Окрім цього, акцентовано на судовій практиці, що демонструє ризики надмірного застосування кримінальних санкцій там, де могли б діяти цивільно-правові або адміністративні механізми. Наукова новизна полягає у всебічному оцінюванні проблеми надмірної криміналізації у сфері авторського права й формулюванні критеріїв розмежування різних форм юридичної відповідальності. Практична значущість полягає в обґрунтуванні конкретних пропозицій щодо вдосконалення кримінального законодавства, які може бути використано в нормотворчій діяльності, правозастосовній практиці й освітньому процесі у сфері права інтелектуальної власності.

Ключові слова: Кримінальний кодекс України, інтелектуальна власність, суміжні права, авторське право, кримінально-правова охорона, криміналізація, міжнародні стандарти.

Історія статті:

Отримано: 01.08.2025
Переглянуто: 05.09.2025
Прийнято: 07.10.2025

Рекомендоване посилання:

Федосєєва К. Надмірна криміналізація порушень авторського та суміжних прав: кримінально-правовий аспект. *Наука і правоохорона*. 2025. Вип. 4 (70). С. 241–248. DOI: 10.33270/05257004.26

*Відповідальний автор

Вступ

Становлення інформаційного суспільства й динамічний розвиток цифрових технологій зумовили кардинальні зміни у сфері охорони прав інтелектуальної власності, зокрема авторського права та суміжних прав. Вільний доступ до інформації, простота копіювання й поширення творів науки, літератури та мистецтва створили нові можливості для творчої діяльності, проте водночас спричинили збільшення кількості порушень прав авторів і правовласників. У відповідь на ці виклики кримінальне законодавство України зазнало низки змін, спрямованих на посилення відповідальності за незаконне відтворення, використання й розповсюдження об'єктів авторського права й суміжних прав. Водночас постає питання: чи завжди криміналізація таких діянь є виправданою та пропорційною? Надмірне застосування кримінально-правових заходів може порушувати баланс між охороною прав інтелектуальної власності й дотриманням основоположних прав і свобод людини, зокрема свободи вираження поглядів, права на доступ до інформації та права на справедливий судовий розгляд. Європейські стандарти та практика ЄСПЛ вимагають забезпечення принципу пропорційності в кримінально-правовій сфері, що актуалізує необхідність критичного перегляду українського законодавства в цій площині.

Проблематика набуває ще більшої актуальності в умовах інтеграції України до правового простору ЄС, у межах якого питання гармонізації кримінального й інформаційного законодавства пов'язано з гарантіями демократичних прав і свобод. Важливим є також порівняння національних підходів із зарубіжними моделями, що дозволяє виявити оптимальні шляхи уникнення надмірної криміналізації за збереження належного рівня охорони авторського права. Метою дослідження є виявлення проблем і ризиків надмірної криміналізації у сфері кримінально-правового захисту авторського права та суміжних прав, аналіз чинного й проектного законодавства України порівняно з європейськими стандартами, а також формулювання пропозицій щодо вдосконалення механізмів правової охорони з огляду на принцип пропорційності й балансу між охороною прав і свобод.

Матеріали та методи

У сучасному правовому дискурсі питання кримінально-правового захисту авторського права та суміжних прав дедалі більше виходить за межі вузькогалузевого регулювання й набуває міждисциплінарного значення. Проблема полягає не лише у встановленні меж відповідальності за порушення інтелектуальних прав, а й у забезпеченні належного балансу між захистом приватних інтересів правовласників, суспільною потребою у вільному доступі до інформації й

дотриманням фундаментальних прав і свобод людини. Зокрема, надмірна криміналізація правопорушень у сфері інтелектуальної власності може призводити до непропорційного втручання держави у сферу приватного життя та свободи вираження поглядів.

У міжнародних стандартах, закріплених у директивах ЄС, практиці ЄСПЛ і положеннях Угоди про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності (TRIPS), акцентовано на необхідності дотримання принципу пропорційності під час застосування кримінально-правових санкцій. Це актуалізує завдання дослідження співвідношення охоронної функції кримінального права та ризику його перетворення на інструмент надмірного обмеження свободи в умовах інтенсивного розвитку цифрових технологій і глобалізації інформаційних потоків.

Під час дослідження застосовувався метод правового аналізу судової практики, який дав змогу оцінити тенденції кваліфікації правопорушень, передбачених ст. 176 КК України, із позиції забезпечення пропорційності відповідальності. Використання методу порівняльного правознавства надав можливість зіставити українську модель кримінально-правового захисту авторського права і суміжних прав із практикою держав Європейського Союзу та США, в якій активно обговорюють проблему «overcriminalization» у сфері інтелектуальної власності.

Аналіз законодавчих ініціатив і рішень ЄСПЛ дав змогу сформулювати емпіричну базу дослідження й виявити як об'єктивні тенденції, так і суперечності в правозастосовній практиці.

Для оцінювання взаємозв'язку кримінально-правових механізмів із загальною системою охорони інтелектуальної власності використано системний підхід, а також формально-юридичний, порівняльно-правовий і системний методи.

Об'єктом дослідження є система кримінально-правових заходів у сфері охорони авторського права й суміжних прав. Предметом – кримінально-правові норми національного й зарубіжного законодавства про авторське право та суміжні права.

Результати й обговорення

Основним законодавчим актом, що регулює сферу авторського права та суміжних прав в Україні, є Закон України «Про авторське право і суміжні права»¹. Він визначає правовий режим охорони творів науки, літератури й мистецтва, закріплює майнові та немайнові права авторів, виконавців, виробників фонограм і відеограм, а також організацій мовлення. Закон установлює підстави виникнення й межі здійснення

¹ Про авторське право і суміжні права: Закон України від 1 груд. 2022 р. № 2811-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-20#Text>

авторських прав, порядок їх захисту, зокрема передбачає можливість застосування цивільно-правових, адміністративних і кримінально-правових механізмів. У контексті кримінально-правової охорони він виконує функцію базового нормативного орієнтира, оскільки слугує основою для формулювання змісту диспозицій ст. 176 КК України й інших суміжних норм.

У ст. 176 КК України встановлено кримінальну відповідальність за незаконне відтворення, розповсюдження або інше використання об'єктів авторського права, якщо такі дії завдали значної матеріальної шкоди¹. Водночас у сучасному науковому дискурсі постає питання про те, чи не відбувається «надмірна криміналізація» в цій сфері, коли державний примус застосовують навіть у ситуаціях, які могло б бути врегульовано цивільно-правовими чи адміністративними засобами. Наприклад, у вироку Івано-Франківського міського суду від 1 вересня 2022 року № 344/10549/21 зазначено, що особа створила й адмініструвала вебсайти, на яких без дозволу правласників розміщувала фільми для вільного перегляду користувачами мережі Інтернет. Такі дії було кваліфіковано за ч. 3 ст. 176 КК України та призначено покарання у вигляді штрафу в розмірі двох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, що становить 34 000 (тридцять чотири тисячі) гривень без позбавлення права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю. Цей випадок засвідчує, що кримінально-правові норми у сфері авторського права мають застосовуватися щодо діянь, які становлять значну суспільну небезпеку, тоді як менш шкідливі порушення доцільно врегульовувати цивільно-правовими або адміністративними засобами².

Обов'язковою умовою застосування ст. 176 КК України є спричинення кримінально-протиправними діями значної матеріальної шкоди. Однак критерії «значної шкоди» часто мають оціночний характер і створюють ризик неоднакового застосування. У судовій практиці нерідко трапляються випадки, коли реєструють відомості до Єдиного реєстру досудових розслідувань за матеріалами, які за своєю суттю могли б бути врегульовані цивільно-правовими засобами. Це свідчить про тенденцію до надмірної криміналізації у сфері авторського права.

На думку П. Фріса (2014), криміналізація – це процес виявлення суспільно небезпечних видів людської поведінки, визнання на державному рівні необхідності, можливості й доцільності кримінально-правової боротьби з ними та

закріплення їх у законі про кримінальну відповідальність як злочинів.

Використання інструментів кримінально-правової політики в процесі законотворчості, як зазначає Д. Балобанова (2016), реалізується трьома основними шляхами. По-перше, це внесення змін до Загальної частини КК, що збільшує обсяг кримінальної репресії. Такий підхід дає змогу посилювати покарання або розширювати об'єктивні й суб'єктивні ознаки відповідальності, однак водночас створює ризик надмірної криміналізації, за якої непропорційне покарання можуть застосовувати за незначні правопорушення. По-друге, включення до Особливої частини КК нового складу злочину дає можливість формально закріпити кримінальну відповідальність за нові види протиправних дій. У сфері авторського права це стосується, зокрема, цифрових порушень, розповсюдження контенту через Інтернет, кардшейрінгу чи незаконного використання об'єктів інтелектуальної власності, що забезпечує актуалізацію законодавства. По-третє, внесення до наявного складу злочину нових ознак надає можливість деталізувати норми, розширити сферу їх застосування й передбачити нові способи вчинення злочинів. З позиції практики це означає уточнення понять «розповсюдження», «копіювання» або «фінансування порушення» в диспозиції ст. 176 КК або в нормах про кримінальну відповідальність за авторські права. Водночас такий підхід може створювати правову невизначеність і ускладнювати застосування норм, що вимагає ретельного балансування між охороною авторських прав та захистом прав і свобод громадян (Balobanova, 2016).

Міжнародні документи, такі як Угода про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності (TRIPS) та низка директив Європейського Союзу, встановлюють мінімальні стандарти кримінально-правового захисту авторського права. Зокрема, у ст. 61 вищевказаної Угоди прямо передбачено, що держави-члени повинні впровадити кримінальні процедури та санкції в разі навмисного порушення авторських прав або суміжних прав на комерційній основі³.

У контексті кримінальної політики міжнародні стандарти не лише встановлюють межі для застосування санкцій, а й акцентують на необхідності збалансованого регулювання. Вони формують базу для визначення, які порушення є достатньо серйозними, щоб підлягати кримінальній відповідальності, а які можуть регулюватися цивільними чи адміністративними засобами. Це дозволяє уникнути надмірної криміналізації та забезпечує ефективну взаємодію різних видів правових реагувань на порушення авторських

¹ Кримінальний кодекс України : Закон України від 5 квіт. 2001 р. № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>

² Вирок Івано-Франківського міського суду Івано-Франківської області від 1 верес. 2022 р. Справа № 344/10549/21. Провадження № 1-кп/344/643/22. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/106015000>

³ Угода про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності : міжнар. док. від 15 квіт. 1994 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/981_018#Text

прав. Наприклад, директива 2001/29/ЄС визначає основні принципи охорони авторських і суміжних прав, зокрема кримінальні заходи за порушення в цифровому середовищі, але залишає за державами-членами право обирати форму й обсяг санкцій, що сприяє гнучкому підходу та врахуванню національної специфіки¹.

Цікавим є досвід США, який є прикладом значно жорсткішого підходу до кримінально-правового регулювання у сфері авторських прав. Як зазначає Ю. Санакаєва (2020), за умисне порушення авторського права з комерційною метою законодавством США передбачено тривалі строки позбавлення волі й багатомільйонні штрафи залежно від обсягу завданої шкоди. Крім того, криміналізованими є такі діяння, як обхід технічних засобів захисту чи незаконне копіювання кінофільмів у кінотеатрах. Це засвідчує, що на відміну від європейської практики, у межах якої акцентується на пропорційності й національній гнучкості, американський підхід характеризується високим рівнем криміналізації та репресивності (Sanakaieva, 2020, p. 114-115).

Міжнародні зобов'язання України перед Європейським Союзом, Всесвітньою організацією інтелектуальної власності та Світовою організацією торгівлі вимагають створення ефективної та дієвої системи охорони інтелектуальної власності. З огляду на це, важливо узгодити національне законодавство з вимогами Директив Європейського Союзу та актів національного законодавства європейських країн, договорів Всесвітньої організації інтелектуальної власності про авторське право, про виконання та фонограми й рекомендацій цієї організації стосовно охорони найсучасніших об'єктів інформаційних технологій (Boshytskyi, 2020, p. 241).

Тому міжнародні договори та конвенції, такі як Бернська конвенція чи Угода TRIPS, повинні мати реальний механізм імплементації в національне законодавство. Україні на шляху до євроінтеграції необхідно узгодити свою систему авторського права з європейськими стандартами, забезпечивши ефективний баланс між правами творців і потребами суспільства (Orliuk, 2020).

Дослідник С. Погребняк (2012) зазначає, що держава має право обмежувати права людини тільки в тому разі, якщо це дійсно необхідно, і тільки в такому обсязі, в якому її заходи відповідатимуть переслідуваній меті. Тобто в цій сфері проголошено та діє принцип пропорційності (Pohrebniak, 2012, p. 294).

У своєму науковому дослідженні С. Шевченко (2019) вказує, що принцип пропорційності, його поняття, зміст і сфери реалізації є мало-

дослідженими в українській кримінально-правовій доктрині. Складність дослідження цього принципу зумовлено винятковою дискусійністю проблематики принципів кримінального права в кримінально-правовій доктрині (Shevchenko, 2019, p. 293). Водночас, попри наявність дискусій, саме цей принцип відіграє важливу роль у сфері кримінально-правової охорони авторського права, оскільки дає змогу забезпечити баланс між інтересами правовласників і захистом прав та свобод особи.

Принцип пропорційності в кримінальному праві є фундаментальним. Його сутність полягає в тому, щоб кримінальні санкції були адекватними й відповідали тяжкості вчиненого правопорушення. У сфері авторського права це означає, що кримінальна відповідальність має застосовуватися переважно до значних та умисних порушень, таких як організоване масове виробництво й розповсюдження піратської продукції, нелегальна комерційна експлуатація творів або повторні порушення, що завдають значної шкоди правовласнику. Водночас незначні порушення, наприклад випадкове копіювання або обмежене некомерційне використання, доцільно залишати у сфері цивільно-правового регулювання або адміністративних санкцій, що дає змогу зберегти баланс між захистом авторських прав та основними правами й свободами громадян.

Наслідками надмірного використання кримінально-правових засобів у сфері охорони авторського права без належного врахування принципу пропорційності можуть стати порушення основоположних прав і свобод людини. Передусім йдеться про ст. 34 Конституції України, у якій зазначено, що «кожен має право вільно збирати, зберігати, використовувати й поширювати інформацію усно, письмово або в інший спосіб – на свій вибір»². Протоколом до Конвенції про захист прав людини й основоположних свобод ст. 1 затверджено, що «Кожна фізична або юридична особа має право мирно володіти своїм майном. Ніхто не може бути позбавлений своєї власності інакше як в інтересах суспільства і на умовах, передбачених законом і загальними принципами міжнародного права»³. Також у цьому випадку порушується ст. 10 Конвенції прав людини і основоположних свобод, а саме: «Кожен має право на свободу вираження поглядів. Це право включає свободу дотримуватися своїх поглядів, одержувати й передавати інформацію та ідеї без втручання органів державної влади й незалежно від кордонів. Ця стаття не перешко-

¹ Директива Європейського Парламенту і Ради 2001/29/ЄС від 22 трав. 2001 р. про гармонізацію окремих аспектів авторського права і суміжних прав в інформаційному суспільстві. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_005-01#Text

² Конституція України – офіційне інтернет-представництво Президента України. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/constitution>

³ Протокол до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод: міжнар. док. від 20 берез. 1952 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_535#Text

джає державам вимагати ліцензування діяльності радіомовних, телевізійних або кінематографічних підприємств»¹.

З огляду на це, важливо забезпечити баланс: з одного боку, кримінальне право має захищати авторів і правовласників від серйозних порушень, що завдають значної шкоди, з іншого – воно не повинно перетворюватися на інструмент надмірного контролю й обмеження творчої свободи. Оптимальним шляхом є чітке розмежування сфер кримінальної, адміністративної та цивільної відповідальності. Кримінальну відповідальність мають застосовувати лише щодо умисних, систематичних і масштабних діянь, що реально загрожують культурному розвитку й економіці.

Є два види захисту авторських і суміжних прав: юрисдикційний та неюрисдикційний. За допомогою юрисдикційного захисту відбувається судовий розгляд справ про порушення авторського або суміжного права. Цей захист також передбачає діяльність інших державних органів, які допомагають встановити істину у справі. Натомість у межах неюрисдикційного захисту здійснюють самостійний розгляд справи без втручання державних органів (Bakai, & Hudzenko, 2022, p. 18).

Як зазначають Н. Горобець та І. Майсун (2021), в Україні досі переважають традиційні підходи до визначення права власності, що певною мірою обмежує сучасне розуміння інтелектуальної власності як особливого нематеріального блага (Horobets, & Maisun, 2021, p. 53). Водночас, на думку О. Дудорова та К. Дудорової (2024), криміналізація окремих діянь, зокрема переслідування, є необхідним кроком, оскільки в межах ратифікованих міжнародних договорів Україна взяла на себе зобов'язання гармонізувати внутрішнє кримінальне законодавство відповідно до міжнародних стандартів (Dudorov, & Dudorova, 2024, p. 251). У цьому контексті А. Бежевець та А. Гребенчук (2021) акцентують на тому, що більшість правопорушень у сфері авторського права посягають передусім на майнові інтереси суб'єктів, проте навіть після переходу твору в суспільне надбання шкода може завдаватися особистим немайновим правам автора, які також потребують належного правового захисту (Bezhevets, & Hrebenchuk, 2021, p. 50). Отже, ефективна охорона авторських і суміжних прав має забезпечувати баланс між охороною економічних інтересів і збереженням нематеріальних правових цінностей. Разом із тим, як слушно зауважує О. Старченко (2025), судовий захист порушених авторських або суміжних прав у мережі Інтернет наразі є малоефективним. Це

зумовлено недостатньою спеціалізацією суддів у сфері інтелектуальної власності, а також відсутністю повноцінно функціонуючого Вищого суду з питань інтелектуальної власності, створення якого могло б підвищити якість правозастосування та сприяти формуванню єдиної судової практики в цій сфері (Starchenko, 2025, p. 295). Цю думку підтримують О. Кочина та В. Шевченко (2024), зазначаючи, що судова реформа позитивно вплине на захист інтелектуальної власності загалом (Kochyna, & Shevchenko, 2024, p. 195). Зокрема, Л. Тарасенко (2022) акцентує на необхідності удосконалення поняттєвого апарату закону про авторське право (Tarasenko, 2022, p. 172).

Окрім того, зазначимо, що повна відмова від кримінальної відповідальності у сфері авторського права є також складною. Практика засвідчує, що великомасштабне піратство завдає значних збитків економіці, культурі й державним інтересам. Тому кримінально-правові механізми є необхідним елементом комплексної системи охорони інтелектуальної власності. Однак їхня ефективність залежить від чіткої межі між кримінально караними діяннями й менш небезпечними порушеннями.

Тому важливим є питання гармонізації національного законодавства з міжнародними стандартами. Цю проблему Т. Вахонєва (2016) розглядає крізь призму того, що гармонізацію авторського законодавства здійснюють на двох рівнях: горизонтальному – у межах якого узгоджують норми різних галузей (наприклад, кримінального й адміністративного права) щодо одного предмета регулювання, та міждержавному – у межах якого національні правопорядки інтегрують міжнародні стандарти захисту авторських і суміжних прав. Такий підхід дозволяє сформувати ефективну модель охорони, у якій кримінально-правові засоби застосовують не ізольовано, а в системній взаємодії з іншими правовими інструментами, що мінімізує ризики надмірної криміналізації (Vakhonieva, 2016, p. 20).

Висновки

Проаналізовано проблему кримінально-правового захисту авторського права та суміжних прав у контексті пошуку балансу між необхідністю охорони інтелектуальної власності й ризиками надмірної криміналізації суспільних відносин. З'ясовано, що принцип пропорційності, який у національній доктрині ще не має належного ступеня розробки, є фундаментальним для визначення меж застосування кримінально-правових засобів. Його ігнорування може призвести до обмеження прав і свобод особи й суперечити міжнародним стандартам у сфері захисту прав людини.

Встановлено, що міжнародні документи, зокрема Угода TRIPS і директиви ЄС, окреслюють мінімальні стандарти криміналізації порушень

¹ Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (з протоколами) (Європейська конвенція з прав людини): міжнар. док. від 4 листоп. 1950 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text

авторського права, водночас залишаючи державам простір для адаптації санкцій до національних умов. Порівняно з практикою США, де кримінально-правові заходи характеризуються високим рівнем суворості, українське законодавство демонструє більш поміркований підхід, однак його застосування на практиці є вкрай обмеженим. Це вказує на необхідність подальшого вдосконалення механізмів правозастосування й чіткого окреслення меж кримінальної відповідальності.

Ми дійшли висновку, що відмова від кримінально-правових заходів у сфері авторського

права є неможливою, адже великомасштабне піратство завдає значної шкоди державним, економічним і культурним інтересам. Водночас перспективи розвитку законодавства мають бути пов'язані з імплементацією європейських стандартів, гармонізацією національних норм на горизонтальному й міждержавному рівнях, а також забезпеченням чіткого балансу між кримінальною репресією та гарантіями прав і свобод людини. Такий підхід сприятиме формуванню ефективної та справедливої системи охорони авторських і суміжних прав в Україні.

References

- [1] Bakai, Ya., & Hudzenko, Yu. (2022). Copyright in international private law: protection, objects, types. *Economics. Finance. Law*, 10(1), 18-21. DOI: 10.37634/efp.2022.10(1).4
- [2] Balobanova, D.O. (2016). General characteristics of criminalization methods. *Theory of criminal law qualification as a phenomenon of Ukrainian criminal law doctrine: theses of the additional scientific and practical conference* (pp. 26-27). Kyiv: ArtEk.
- [3] Bezhevets, A.M., & Hrebenchuk, A.I. (2021). The most common violations in the field of copyright and related rights in Ukraine and methods of protection against them. *Legal Scientific and Electronic Journal*, 5, 49-51. DOI: 10.32782/2524-0374/2021-5/10
- [4] Boshytskyi, Yu.L. (2020). Some organizational and legal aspects of improving the legal protection of intellectual property in modern Ukraine. *Journal of the Kyiv University of Law*, 1(3), 239-274. DOI: 10.36695/2219-5521.3.2020.43
- [5] Dudorov, O., & Dudorova, K. (2024). On liability for persecution in the context of the implementation of the Istanbul Convention. *Scientific and informational bulletin of the Ivano-Frankivsk University of Law named after King Danylo Halytsky*, 17(29), 224-261. DOI: 10.33098/2078-6670.2024.17.29.244-261
- [6] Fris, P. (2014). Criminalization and decriminalization in criminal law policy. *Bulletin of the Criminal Law Association of Ukraine*, 1(2), 19-28.
- [7] Horobets, N.O., & Maisun, I.V. (2021). Virtual objects, their place in the institution of property law. *Legal Scientific and Electronic Journal*, 5, 52-54. DOI: 10.32782/2524-0374/2021-5/11
- [8] Kochyna, O.S., & Shevchenko, V.S. (2024). Novels of legal regulation of copyright protection on the Internet. *Bulletin of Uzhgorod National University. Series "Law"*, 1(80), 191-196. DOI: 10.24144/2307-3322.2023.80.1.28
- [9] Orliuk, O.P. (Eds.). (2020). *Intellectual property*. Kyiv: Yurinkom Inter.
- [10] Pohrebniak, S.P. (2012). The principle of proportionality in Ukrainian legal practice and the practice of the ECHR. *Legal support for the effective implementation of decisions and application of the practice of the European Court of Human Rights: collection of scientific papers. International scientific and practical conference* (pp. 294-310). Odesa: Phoenix.
- [11] Sanakaieva, Yu.Ye. (2020). Protection of copyright and related rights in Ukraine and the United States of America. *Academic notes of the V.I. Vernadsky Tavrichesky National University. Series "Legal Sciences"*, 31(70), 1, 2, 112-116. DOI: 10.32838/2707-0581/2020.2-1/21
- [12] Shevchenko, S. (2019). The principle of proportionality in the system of principles of criminal law: the state of research on the problem. *Entrepreneurship, economy and law*, 3, 289-296. Retrieved from <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2019/3/56.pdf>
- [13] Starchenko, O.O. (2025). The main trends in ensuring the legal protection of copyright and related rights in the digital environment. *Bulletin of the Uzhhorod National University. Series "Law"*, 1(87), 293-298. DOI: 10.24144/2307-3322.2025.87.1.43
- [14] Tarasenko, L.L. (2022). New Copyright Law: Challenges and Prospects. *Legal Scientific and Electronic Journal*, 12, 171-174. DOI: 10.32782/2524-0374/2022-12/36
- [15] Vakhoniev, T. (2016). The influence of international law on the formation and legal protection of copyright and related rights in Ukraine. *Almanac of International Law*, 11, 12-22. Retrieved from <http://inlawalmanac.mgu.od.ua/v11/4.pdf>

Список використаних джерел

- [1] Бакай Я., Гудзенко Ю. Авторське право у міжнародному приватному праві: захист, об'єкти, види. *Економіка. Фінанси. Право*. 2022. Т. 10. № 1. С. 18–21. DOI: 10.37634/efr.2022.10(1).4
- [2] Балобанова Д. О. Загальна характеристика способів криміналізації. *Теорія кримінально-правової кваліфікації як феномен української кримінально-правової доктрини* : тези доп. наук.-практ. конф. (Львів, 16 січ. 2016 р.). Київ : АртЕк, 2016. С. 26–27.
- [3] Бежевець А. М., Гребенчук А. І. Найпоширеніші правопорушення у сфері авторського права та суміжних прав в Україні та способи захисту від них. *Юридичний науковий та електронний журнал*. 2021. № 5. С. 49–51. DOI: 10.32782/2524-0374/2021-5/10
- [4] Бошицький Ю. Л. Деякі організаційно-правові аспекти удосконалення правової охорони інтелектуальної власності в сучасній Україні. *Часопис Київського університету права*. 2020. Т. 1. № 3. С. 239–274. DOI: 10.36695/2219-5521.3.2020.43
- [5] Дудоров О., Дудорова К. Щодо відповідальності за переслідування в контексті імплементації Стамбульської конвенції. *Науково-інформаційний вісник Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького*. 2024. № 17 (29). С. 224–261. DOI: 10.33098/2078-6670.2024.17.29.244-261
- [6] Фріс П. Криміналізація і декриміналізація у кримінально-правовій політиці. *Вісник Асоціації кримінального права України*. 2014. № 1 (2). С. 19–28.
- [7] Горобець Н. О., Майсун І. В. Віртуальні об'єкти, їх місце в інституті права власності. *Юридичний науковий та електронний журнал*. 2021. № 5. С. 52–54. DOI: 10.32782/2524-0374/2021-5/11
- [8] Кочина О. С., Шевченко В. С. Новели правового регулювання захисту авторських прав в Інтернеті. *Вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2024. Т. 1. № 80. С. 191–196. DOI: 10.24144/2307-3322.2023.80.1.28
- [9] Інтелектуальна власність : підручник / за ред. О. П. Орлюк. Київ : Юрінком Інтер, 2020. 70 с.
- [10] Погребняк С. П. Принцип пропорційності в українській юридичній практиці та практиці ЄСПЛ. Правове забезпечення ефективного виконання рішень і застосування практики Європейського суду з прав людини : зб. наук. ст. Міжнар. наук.-практ. конф. (Одеса, 15 верес. 2012 р.). Одеса : Фенікс, 2012. С. 294–310.
- [11] Санакаєва Ю. Є. Захист авторських і суміжних прав в Україні та Сполучених Штатах Америки. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія «Юридичні науки»*. 2020. Т. 31 (70). Ч. 1. № 2. С. 112–116. DOI: 10.32838/2707-0581/2020.2-1/21
- [12] Шевченко С. Принцип пропорційності у системі принципів кримінального права: стан дослідження проблеми. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 3. С. 289–296. URL: <http://pgpr-journal.kiev.ua/archive/2019/3/56.pdf>
- [13] Старченко О. О. Основні тенденції забезпечення правового захисту авторського права та суміжних прав у цифровому середовищі. *Вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2025. Т. 1. № 87. С. 293–298. DOI: 10.24144/2307-3322.2025.87.1.43
- [14] Тарасенко Л. Л. Новий закон про авторське право: виклики та перспективи. *Юридичний науковий і електронний журнал*. 2022. № 12. С. 171–174. DOI: 10.32782/2524-0374/2022-12/36
- [15] Вахонєва Т. Вплив міжнародного права на формування та правову охорону авторських і суміжних прав в Україні. *Альманах міжнародного права*. 2016. № 11. С. 12–22. URL: <http://inlawalmanac.mgu.od.ua/v11/4.pdf>

FEDOSIEIEVA Karyna

Postgraduate Student of the Department of Criminal Law of the National Academy of Internal Affairs

Kyiv, Ukraine

ORCID: <https://orcid.org/0009-0000-5844-1317>

Balance of Rights and Freedoms in the Criminal-Law Protection of Copyright: is there a Problem of Excessive Criminalization

Abstract. This article examines the issues related to the criminal-law protection of copyright and related rights in the context of seeking a balance between the necessity of intellectual property protection and the risks of excessive criminalization of social relations. The current state of Ukrainian legislation is analyzed, compared with European and international approaches, and key problems arising in the practice of offense qualification are highlighted. The study notes trends toward strengthening criminal liability and substantiates that excessive use of criminal-law measures without proper consideration of the principle of proportionality may lead to restrictions on individual rights and freedoms, which, in turn, contradicts the principles of a democratic society and international human rights standards. The article proposes an original perspective on improving criminal-law mechanisms to ensure a fair balance between copyright protection and the observance of fundamental freedoms. The purpose of the study is to identify problems in the enforcement of criminal-law protection of copyright, analyze the current edition of Article 176 of the Criminal Code of Ukraine, and determine ways to enhance criminal-law mechanisms in accordance with the principle of proportionality and European standards. The methodological framework comprises general scientific methods (analysis, synthesis, induction, deduction) and specialized legal methods (systemic, formal-legal, comparative-law), allowing for a comprehensive study of the issues. As a result, gaps in current legislation that hinder effective prosecution of digital infringements have been identified, a comparative analysis with foreign approaches has been conducted, and both positive innovations and controversial aspects of the proposed codification have been determined. Particular attention is paid to judicial practice, which demonstrates the risks of excessive application of criminal sanctions where civil or administrative mechanisms could be more appropriate. The scientific novelty lies in a comprehensive assessment of the problem of excessive criminalization in copyright law and in formulating criteria for distinguishing between different forms of legal liability. The practical significance is in providing specific proposals for improving criminal legislation, which can be utilized in legislative drafting, law enforcement practice, and the educational process in the field of intellectual property law.

Keywords: Criminal Code of Ukraine; intellectual property; related rights; copyright; criminal-law protection; criminalization; international standards.